

Poznań, dnia 4 lutego 2026 r.

Perspektywa mieszkańca gminy wiejskiej, a przyszłość rozwoju obszarów wiejskich po 2028 r.

Uwagi

**Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej
w powiązaniu z opinią Komisji Zasobów Naturalnych (NAT) Komitetu Regionów**

1. Jakość życia od najwcześniejszych lat – edukacja i równość szans

Rozwój obszarów wiejskich z perspektywy mieszkańca zaczyna się od dziecka – przedszkolaka i ucznia szkoły podstawowej. W gminach wiejskich wiele małych szkół funkcjonuje przy wysokich kosztach jednostkowych, co ogranicza możliwość zapewnienia odpowiednich grup rówieśniczych niezbędnych dla prawidłowego rozwoju społecznego i realizacji pełnego programu nauczania. Brak mechanizmów finansowania oddziału zamiast jednostkowego kosztu ucznia oraz ograniczona swoboda gmin w kształtowaniu sieci szkół utrudniają prowadzenie zajęć dodatkowych, wsparcia specjalistycznego oraz pełnej oferty edukacyjnej. W efekcie dzieci z obszarów wiejskich mają mniejszy dostęp do edukacji wysokiej jakości i równych szans w porównaniu do rówieśników z miast, co stoi w sprzeczności z postulatami Komitetu Regionów (KR) zapewnienia równego dostępu do usług publicznych niezależnie od miejsca zamieszkania. Konieczne jest wprowadzenie mechanizmów finansowych i prawnych, które zapewnią gminom swobodę w kształtowaniu sieci szkół tak, aby mogły zapewnić funkcjonowanie pełnowartościowych grup rówieśniczych.

2. Młodzież i „prawo do pozostania” – depopulacja jako skutek polityk publicznych

Brak perspektyw edukacyjnych, zawodowych i mieszkaniowych oznacza, że młodzi mieszkańcy wsi migrują do miast. Depopulacja nie jest zjawiskiem naturalnym, lecz efektem koncentracji inwestycji, usług i decyzji w ośrodkach miejskich. Proces ten bezpośrednio podważa wskazywane w opinii KR „prawo do pozostania” mieszkańców na obszarach wiejskich, przerywa wymianę pokoleń i osłabia lokalne wspólnoty oraz spójność państwa.

3. Dorosły mieszkaniec – infrastruktura, praca i wykluczenie społeczne

Dla osób w wieku produkcyjnym kluczowe znaczenie ma dostęp do infrastruktury technicznej i społecznej, transportu publicznego, usług zdrowotnych, opieki nad dziećmi oraz możliwości zatrudnienia poza rolnictwem. Niedostateczne inwestycje skutkują wykluczeniem komunikacyjnym, ograniczoną mobilnością, słabym rozwojem lokalnej przedsiębiorczości i niską atrakcyjnością gospodarczą. Spadek liczby mieszkańców zmniejsza potencjał lokalnego rynku pracy i hamuje rozwój wielofunkcyjny wsi (rolnictwo + sektor publiczny + przedsiębiorczość), co stoi w sprzeczności z opinią KR postulującą **zintegrowany, ukierunkowany terytorialnie rozwój obszarów wiejskich i wspieranie lokalnej gospodarki.**

4. Rosnące koszty utrzymania infrastruktury w warunkach depopulacji

Utrzymanie sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, dróg, szkół i obiektów publicznych staje się coraz droższe przy malejącej liczbie użytkowników. Koszty nie maleją proporcjonalnie, co zwiększa obciążenia finansowe gmin i mieszkańców lub prowadzi do degradacji usług publicznych. Brak mechanizmów kompensacyjnych **sprzeciwia się postulatowi KR zapewnienia równego dostępu do infrastruktury i usług publicznych.**

5. Inwestycje wodno-kanalizacyjne, środowisko i stepowienie Polski

Dostęp do wody zdatnej do picia wody oraz kanalizacji sanitarnej jest podstawowym warunkiem godnego życia i rozwoju. Wiele gmin wciąż boryka się z niedostatecznym uzbrojeniem infrastrukturalnym, co ogranicza rozwój osadniczy i gospodarczy. Problem nabiera szczególnego znaczenia w kontekście postępującego stepowienia Polski, susz i zmian klimatycznych. Bez stabilnego finansowania inwestycji w gospodarkę wodną, retencję i ochronę zasobów wodnych obszary wiejskie tracą swoje funkcje środowiskowe i produkcyjne, **pomimo że opinia KR wskazuje je jako kluczowe dla realizacji celów klimatycznych UE i zrównoważonego rozwoju wsi.**

6. Seniorzy – dostęp do usług, bezpieczeństwo i samotność

Starzejące się społeczeństwo rośnie w szybkim tempie na obszarach wiejskich, co w krótkiej perspektywie wymaga nie tylko opieki zdrowotnej, ale także wsparcia psychologicznego i społecznego. Likwidacja lokalnych przychodni, świetlic seniora, domów dziennej opieki i punktów wsparcia, wraz z centralizacją usług, zwiększa wykluczenie, izolację i poczucie zagrożenia seniorów na obszarach wiejskich. Rozwój nie oznacza nowych struktur zarządczych, lecz zapewnienie bliskości usług, wsparcia w domach dziennej opieki oraz całodobowych ośrodkach wsparcia, co jest niezbędne, aby seniorzy mogli godnie, bezpiecznie i aktywnie uczestniczyć w życiu lokalnej społeczności jest to **akcentowane w opinii KR, wskazującej potrzebę wsparcia seniorów i zapewnienia im integracji społecznej.**

7. Chroniczne niedofinansowanie gmin wiejskich

Stałym doświadczeniem mieszkańców gmin wiejskich jest niewydolny system finansowania zadań publicznych. Brak stabilnych, przewidywalnych dochodów powoduje uzależnienie gmin od środków projektowych i uznaniowych, co uniemożliwia długofalowe planowanie rozwoju. Chroniczne niedofinansowanie przekłada się bezpośrednio na jakość usług publicznych, bezpieczeństwo lokalne oraz odporność wspólnot na kryzysy, **co pozostaje w sprzeczności z rekomendacjami KR dotyczącymi stabilnego i przewidywalnego finansowania samorządów wiejskich.**

8. Brak realnego umocowania zasady pomocniczości (subsidiarności)

Decyzje coraz częściej zapadają poza poziomem lokalnym, mimo deklaratywnego odwoływania się do zasady pomocniczości. Gminy realizują zadania narzucone odgórnie, bez wpływu na ich zakres i bez adekwatnych środków. Taki model osłabia lokalną demokrację, zaufanie obywateli do państwa oraz stoi w sprzeczności z zasadami **subsidiarności i wielopoziomowego rządzenia podkreślanymi w opinii KR.**

9. Niepewność dotycząca granic gmin wiejskich i utrata stabilności wspólnot

Rosnąca presja metropolitalna i zmiany terytorialne powodują niepewność co do przyszłości granic gmin wiejskich. Dla mieszkańców oznacza to destabilizację wspólnot lokalnych, ryzyko podporządkowania interesów wiejskich większym ośrodkom oraz osłabienie więzi społecznych. Zjawisko pozostaje w sprzeczności z ideą **rozwoju policentrycznego i ukierunkowanego terytorialnie rekomendowaną przez KR.**

10. Dwukadencyjność a ciągłość rozwoju lokalnego

Silnie lansowana w Polsce dwukadencyjność wójtów i burmistrzów osłabia ciągłość zarządzania lokalnego. W małych wspólnotach stabilne przywództwo jest kluczowym zasobem rozwojowym, umożliwiającym realizację wieloletnich inwestycji i strategii. Ograniczenie tej ciągłości sprzyja centralizacji decyzji i wzmacnianiu struktur ponadlokalnych kosztem realnej samorządności, **co jest sprzeczne z postulatami KR dotyczącymi wzmocnienia ciągłości zarządzania lokalnego.**

11. Utrata funkcji obszarów wiejskich i bezpieczeństwo państwa

Stopniowa utrata funkcji społecznych, gospodarczych i decyzyjnych obszarów wiejskich osłabia odporność państwa. Doświadczenia pandemii, kryzysów żywnościowych i geopolitycznych pokazują, że wieś zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe, ciągłość dostaw, zaplecze przestrzenne i odporność w sytuacjach kryzysowych. Osłabianie wsi zmniejsza odporność całego kraju, **co podkreśla KR w kontekście strategicznej roli wsi w bezpieczeństwie państwa i zapewnieniu funkcji publicznych.**

12. Wykluczenie cyfrowe – brak dostępu do internetu i kompetencji cyfrowych

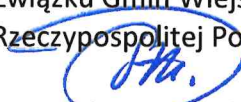
Rozwój obszarów wiejskich w XXI wieku w dużej mierze zależy od dostępu do technologii cyfrowych. W wielu gminach wiejskich mieszkańcy borykają się z niską jakością połączeń internetowych, brakiem infrastruktury szerokopasmowej oraz ograniczonym dostępem do nowoczesnych narzędzi cyfrowych. Problem ten dotyczy zarówno uczniów i studentów, jak i dorosłych, w tym osób starszych, co ogranicza możliwość korzystania z e-usług publicznych, telemedycyny, zdalnej edukacji, cyfrowego rynku pracy oraz innowacyjnych form przedsiębiorczości.

Brak szeroko dostępnych szkoleń w zakresie kompetencji cyfrowych pogłębia wykluczenie społeczne i ekonomiczne mieszkańców wsi, ograniczając ich realne szanse rozwojowe w porównaniu do mieszkańców miast. **Konieczne jest więc systemowe wsparcie gmin wiejskich w rozbudowie infrastruktury cyfrowej oraz programy edukacyjne zwiększające kompetencje cyfrowe, tak aby mieszkańcy wsi mogli w pełni korzystać z nowoczesnych technologii i usług, zgodnie z postulatem KR zapewnienia równych szans i dostępu do usług niezależnie od miejsca zamieszkania.**

Wniosek końcowy – rozwój „od człowieka”, nie od struktury

Depopulacja, rosnące koszty infrastruktury, chroniczne niedofinansowanie, brak realnej subsydiarności, niepewność terytorialna i osłabienie ciągłości zarządzania tworzą spójny mechanizm marginalizacji wsi. Opinia Komisji Zasobów Naturalnych KR trafnie wskazuje potrzebę zmiany kierunku polityk po 2028 roku, ale kluczowe znaczenie ma przełożenie postulatów na realne instrumenty finansowe i decyzyjne. Bez wzmocnienia lokalnej sprawczości i stabilności gmin wiejskich rozwój pozostanie deklaracją, a nie realnym doświadczeniem mieszkańców.

Przewodniczący Zarządu
Związku Gmin Wiejskich
Rzeczypospolitej Polskiej

Stanisław Jastrzębski